

Janusz Ziarko

dr hab., prof. UAFM, Uniwersytet Andrzeja Frycza Modrzewskiego w Krakowie
<https://orcid.org/0000-0002-9100-2807>

Uwarunkowania zarządczego podejścia do społecznej odporności na zagrożenia kryzysowe

Wprowadzenie

Koncepcja społecznej odporności na zagrożenia kryzysowe zyskuje na popularności w miarę stopniowego odchodzenia od paradygmatu przewidywania i zapobiegania konkretnym zagrożeniom w ramach zarządzania kryzysowego na rzecz budowania odporności społeczności, które coraz częściej stoją w obliczu szerokiego zakresu oddziaływań kryzysowych. Dominujące dzisiaj w zarządzaniu kryzysowym podejście – przewidywania i zapobiegania kryzysom – zakłada, że zagrożenia te są znane, można się do nich przygotować, a to stanowi gwarancję skutecznego reagowania. Rzeczywistość przekonuje, że współczesne zagrożenia kryzysowe są trudno poznawalne i przewidywalne, a przygotowanie się do nich, szczególnie przez zagrożonych mieszkańców, jest trudne (często niewykonalne). Nie wiemy, kiedy dokładnie zagrożenia się aktywizują, jaki będzie ich przebieg i skutki oddziaływania na przyrodę, infrastrukturę i ludzi, jak ludzie będą sobie z nimi radzić. Współcześnie, kiedy żadna społeczność nie jest wolna od ryzyka trudno przewidywalnych zagrożeń kryzysowych, uzasadnione jest przypuszczenie, że strategie reagowania oparte na społecznej odporności są podejściem bardziej odpowiednim. Z praktyki wiemy, że niemożliwe jest osiągnięcie pełnej odporności na zagrożenia kryzysowe przez żadną pojedynczą grupę, organizację ani społeczność. Myślenie w kategoriach odporności na zagrożenia kryzysowe wymaga postrzegania ich jako złożonych problemów, domagających się zbiorowej reakcji ze

strony różnych grup dyscyplinarnych i instytucjonalnych, wymaga tworzenia różnych partnerstw. Dlatego budowanie odporności winno być postrzegane nie tylko jako wynik, ale jako proces – proces wielosektorowy, organizujący wiele różnorodnych czynników materialnych i symbolicznych, w którym uczestniczy wielu aktorów. Podejście jednosektorowe, wybiórcze nie jest w stanie rozwiązać złożoności problemów stwarzanych przez zagrożenia kryzysowe ani zapewnić odporności na nie.

W bezpieczeństwie liczy się to, jak precyzyjnie i szybko możemy zidentyfikować i powstrzymać zagrożenia, złagodzić ryzyko dla lokalnej społeczności i odzyskać siły po ich ustąpieniu. Ciągłe aktualne są więc pytania: Jak jednostki i społeczności mogą stawać się odporne? Jak budować zdolności i pewność, że rozwijające się i oddziałujące zagrożenia zostaną szybko zneutralizowane i że ludzie będą nadal bezpiecznie funkcjonować pomimo wyzwań? Jak przygotowywać się i jak odbudować siły po kryzysowych zakłóceniach, jak wytrzymać różnego rodzaju wstrząsy zakłócające realizację podstawowych ludzkich potrzeb? Poszukiwanie na nie odpowiedzi wymaga, aby badacze odporności określali zestawy najlepszych w danym kontekście czynników i/ lub procesów chroniących, tworzących odporność jednostek i grup ludzi adekwatną do narażenia na ryzyko i pożądaných wyników działań eliminujących to ryzyko.

Sformułowano: 1) cel artykułu – analiza i ocena czynników odporności na zagrożenia kryzysowe w kontekście poprawy zdolności społeczności do radzenia sobie z kryzysami i ich skutkami; 2) pytanie badawcze – jak budować analityczne ramy służące wyjaśnianiu istoty odporności oraz organizowaniu działań poprawiających społeczną odporność na zagrożenia informacyjne? Metoda badań obejmowała przegląd literatury na temat odporności i czynników ją determinujących w oparciu o trzy typy źródeł: literaturę naukową, dokumenty oficjalne i komunikaty zainteresowanych stron.

Istota i znaczenie społecznej odporności dla bezpieczeństwa

W różnych dyscyplinach naukowych – w psychologii, ekonomii, zarządzaniu, bezpieczeństwie, prawie, zdrowiu publicznym, naukach o środowisku – odporność jest pojęciem słabo rozpoznanym i niejednoznacznie interpretowanym (definiowanym). Najczęściej terminu „odporność” używamy do opisanie, w jaki sposób dowolny system (np. człowiek po urazie, rodzina uchodźców, społeczność zniszczona przez pożar czy świadomość ludzi zdeformowana przez ciągłą informacyjną manipulację) nie tylko przezwycięża przeciwności losu, ale także radzi sobie z adoptowaniem się do nowych okoliczności i z własnym rozwojem. Odporność definiowana jest w różnych kontekstach. Większość autorów definiuje odporność w odniesieniu do wszystkich katastrof. Na przykład Brigit Maguire i Patrick Hagan piszą, że odporność społeczna to: „zdolność grup i społeczności do wychodzenia z kryzysów lub pozytywnego reagowania na nie, [...] zdolność jednostki społecznej (np. grupy lub społeczności) do odbicia się

lub pozytywnego zareagowania na przeciwności losu”¹. Omawiając pogląd, że grupy społeczne w obrębie społeczności różnią się pod względem poziomu odporności i zagrożeń, na które są odporne, autorzy argumentują, że plany zarządzania kryzysowego muszą uwzględniać tę zdolność, rozwijać ją i opierać się na niej.

Sanaz Khalili i in. ujmują odporność jako „zdolność społeczności do przeciwstawienia się zewnętrznemu szokowi społecznemu oraz rozwijania umiejętności minimalizowania strat spowodowanych klęską żywiołową i do regenerowania sił po katastrofie”². Podkreślają, że na odporność na klęski żywiołowe składają się różne czynniki, które można konceptualizować jako proces obejmujący różne powiązane ze sobą wymiary: biofizyczny, społeczny, organizacyjny, techniczny, ekonomiczny i kulturowy danego obszaru. Zauważają, że w tym kontekście odporność społeczną można rozpatrywać na różnych poziomach, takich jak jednostki, społeczności, wolontariusze, organizacje, i w różnych skalach (międzynarodowej, narodowej, lokalnej). Podejmowano wiele prób zdefiniowania odporności. W celach operacyjnych bardziej przydatne jest posługiwanie się szerokimi definicjami i powszechnie rozumianymi cechami. Stosując to podejście, odporność jednostek, gospodarstw domowych, społeczności, miast, instytucji, systemów i społeczeństw można rozumieć jako zdolność do zapobiegania, przeciwstawiania się, absorbowania, dostosowywania się, reagowania oraz wydajnego i skutecznego odbudowania w obliczu szerokiego zakresu zagrożeń, przy jednoczesnym utrzymaniu akceptowalnego poziomu funkcjonowania, bez uszczerbku dla długoterminowych perspektyw zrównoważonego rozwoju, pokoju i bezpieczeństwa, praw człowieka i dobrostanu dla wszystkich³. Rozumując kategorię odporności, czy to jednostkowej czy społecznej, nasza uwaga skupia się nie na przyczynach, które sprawiają, że nie radzimy sobie z jakimiś zagrożeniami kryzysowymi (naszych słabych stronach), ale na czynnikach i procesach chroniących, które ochraniają przed zagrożeniami jednostki,

¹ B. Maguire, P. Hagan, *Disasters and communities: Understanding social resilience*, „Australian Journal of Emergency Management” 2007, t. 22, nr 2, s. 16–20, https://www.researchgate.net/publication/27257187_Disasters_and_Communities_Understanding_Social_Resilience [dostęp: 19.12.2024]. Wszystkie tłumaczenia cytatów z języka angielskiego: J. Ziarko.

² S. Khalili, M. Harre, P. Morley, *A temporal framework of social resilience indicators of communities to flood, case studies: Wagga Wagga and Kempsey, NSW, Australia*, „International Journal of Disaster Risk Reduction” 2015, t. 13, s. 248–254, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2212420915300248> [dostęp: 19.12.2024].

³ Zob. *Characteristics of a Disaster-resilient Community A Guidance Note*, John Twigg for the DFID Disaster Risk Reduction Interagency Coordination Group, 2007, s. 6, https://mitigation.eri.org/files/disaster_resilient_community.pdf [dostęp: 19.12.2024]; *Disaster Preparedness for Effective Response: Guidance and Indicator Package for Implementing Priority Five of the Hyogo Framework*, United Nations, New York – Geneva 2008, s. 3, https://www.preventionweb.net/files/2909_Disasterpreparednessforeffectiveresponse.pdf [dostęp: 19.12.2024]; *Resilience*, [hasło w:] *The Sendai Framework Terminology on Disaster Risk Reduction*, United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR), 2017, <https://www.undrr.org/terminology/resilience> [dostęp: 19.12.2024].

społeczności i społeczeństwa. Odporność na wstrząsy i zakłócenia, wywołane zagrożeniami kryzysowymi: społecznymi, politycznymi, przyrodniczymi, technicznymi, pozwalająca ludziom radzić sobie z tymi wstrząsami, skupia dzisiaj coraz większą uwagę naukowców i praktyków, działających na rzecz bezpiecznego i zrównoważonego rozwoju⁴. Można więc odporność postrzegać jako zdolność jednostki czy społeczności narażonej na zagrożenia kryzysowe do opierania się im, do absorbowania ich skutków, do adoptowania i przystosowania się do nowych sytuacji i usuwania skutków zagrożenia, wracania do normalności w sposób terminowy i skuteczny, z zachowaniem bądź przywróceniem podstawowych struktur i funkcji⁵. Nabyta odporność pozwala na „odparcie”, na „odbicie się” od hipotetycznego zagrożenia, powstającego w wyniku zewnętrznych kryzysów – pozwala radzić sobie z tymi wstrząsami. Stopień odporności na te zdarzenia zagrażające zależy od tego, jak potrafimy ją rozwijać oraz korzystać z jej zasobów zarówno przed, jak i w chwilach potrzeby⁶. Dzisiaj odporność rozumiana jest jako wytwór wielu współzależnych czynników, obejmujących interakcje zachodzące w obrębie różnych systemów i pomiędzy nimi, począwszy od indywidualnej biologii po mechanizmy psychologiczne, relacyjne, socjokulturowe, instytucjonalne, ekologiczne i techniczne, które tworzą potencjał radzenia sobie w kryzysowej sytuacji przez jednostki i populacje. Promuje się podejścia oparte w większym stopniu na procesach, które skupiają się na budowaniu spójności społecznej i zdolności lokalnych środowisk społecznych do przewidywania, zapobiegania i radzenia sobie ze skutkami zagrożeń. Kluczowe elementy odporności to przede wszystkim świadomość ryzyka zagrożeń oraz układy czynników i procesów budujących jednostkowe i społeczne zdolności absorbowania zagrożenia, adoptowania się do zmian oraz zdolności transformowania swoich struktur w kierunku podnoszenia poziomu własnego bezpieczeństwa. Gotowość na wypadek zagrożenia kryzysowego to coś więcej niż tylko skuteczne i szybkie reagowanie służb ratowniczych w ostrej fazie zdarzenia katastrofalnego. Obecnie lokalne programy gotowości na wypadek katastrof, zarówno tych o podłożu przyrodniczym, technicznym, jak i społecznym, bazują na funkcjonalnych możliwościach instytucji działających na rzecz bezpieczeństwa, wykorzystujących normatywne, standardowe pakiety działań. W działaniach tych często pomijane są podstawowe potrzeby jednostek i grup społecznych. Gotowość ta to także ciągle zaangażowanie społeczności, które ułatwia przygotowanie się przed katastrofą i pozwala na sprawne reagowanie na zdarzenie i odbudowę po nim. Aktualne programy gotowości nie zawierają strategii włączania lokalnej ludności i jej przygotowania do radzenia sobie w sytuacjach

⁴ W.N. Adger, *Social and ecological resilience: Are they related?*, „Progress in Human Geography” 2000, t. 24, nr 3, s. 347, 348, <https://doi.org/10.1191/030913200701540465>.

⁵ *Ibidem*, s. 361.

⁶ *UNISDR terminology on disaster risk reduction*, United Nations International Strategy for Disaster Reduction, Geneva 2009, s. 24, https://www.unisdr.org/files/7817_UNISDRTerminologyEnglish.pdf [dostęp: 19.12.2024].

kryzysowych, w tym dezinformacyjnych. Pomimo dobrych intencji, charakter interwencji, czy to antydezinformacyjnych czy zarządzania kryzysowego, często skutkuje działaniami, które nie są ani istotne, ani skuteczne w odniesieniu do zróżnicowanych potrzeb jednostek, gospodarstw domowych czy lokalnych społeczności. Potrzeby te nie są najczęściej brane pod uwagę. Społeczeństwo powinno zdecydowanie większą rangę nadawać sprawom budowy odporności mieszkańców, chroniąc ich żywotne interesy. Odchodzić winno się od koncepcji skupiających się głównie na przygotowaniu służb do reagowania na niebezpieczne sytuacje i zdarzenia. Budowanie odporności w większym stopniu wzmacnia lokalne zdolności i możliwości radzenia sobie z kryzysami, umożliwia społecznościom przetrwanie i wyjście z zagrożenia, gdyż kładzie nacisk na zaangażowanie społeczne, rozpoznanie mocnych i słabych stron społeczności oraz lepsze zrozumienie lokalnej różnorodności i jej potrzeb. Odporne społeczności są w stanie lepiej stawić czoła wydarzeniom kryzysowym i mają większą zdolność do ich przetrwania, odzyskania siły po uderzeniach i powrotu do pierwotnego stanu⁷. Coraz większego znaczenia nabiera przygotowanie lokalnych społeczności i instytucji do radzenia sobie z zagrożeniami i minimalizowania negatywnych skutków zagrożeń w każdej sferze życia społecznego⁸.

Charakterystyka podejść do budowania społecznej odporności na zagrożenia

Odporność jednostek i społeczeństwa na zagrożenia dezinformacyjne jest pojęciem w kręgach nauki i praktyki słabo rozpoznany i niejednoznacznie definiowanym. Także w praktyce zarządzania kryzysowego, w kontekście zarządzania bezpieczeństwem, nie ma jasno określonej definicji odporności ani analitycznych ram służących jej ilościowej i jakościowej ocenie. Poznawanie uwarunkowań wpływających na odporność społeczności lokalnych wymaga przyjęcia ram analitycznych jako narzędzia sterującego interpretacją różnych struktur składających się na tę odporność, tworzonych przez wyróżnione grupy ludzi przynależne do danej społeczności. Budując ramy analityczne odporności, trzeba brać pod uwagę różnorakie układy czynników, które funkcjonalnie uzależnione są od siebie. Ramy takie porządkują procesy rozumienia i wartościowania odporności oraz jej funkcjonowania w różnych społecznościach.

⁷ *The role of science, technology and innovation in building resilient communities, including through the contribution of citizen science. Report of the Secretary-General*, Commission on Science and Technology for Development, Twenty-second session, Geneva, 13–17 May 2019, E/CN.16/2019/3, https://unctad.org/system/files/official-document/ecn162019d3_en.pdf [dostęp: 19.12.2024].

⁸ *Community Resilience Assessment Tool*, American Red Cross, 2013, s. 48–54, https://prepare-center.org/sites/default/files/rita_baseline_methodology_for_community_resilience_guide.pdf [dostęp: 19.12.2024].

Na przykład Alan H. Kwok i in.⁹ czynniki określające odporność społeczeństwa dzielią na cztery kategorie: a) zdolności, wiedza i umiejętności, b) cechy społeczeństwa i społeczne udogodnienia, c) wartości i postrzeganie społeczeństwa, d) procesy społeczne. Z kolei A.M. Aslam Saja i in.¹⁰ klasyfikują te czynniki według pięciu głównych wymiarów: a) struktura społeczna, b) kapitał społeczny, c) mechanizmy społeczne, d) równość i różnorodność społeczna, e) przekonania/kultura/wiara społeczna. Khalili i in.¹¹ zaproponowali zestaw dziesięciu wzajemnie powiązanych wskaźników informujących o społecznej zdolności do przewidywania i dostosowywania się do zagrożeń, takich jak katastrofy naturalne czy kryzysy gospodarcze, społeczno-polityczne i militarne. Wskaźniki te to: a) partycypacja społeczna – zaangażowanie członków społeczeństwa w działania w ramach swojej społeczności; b) edukacja – formalne i nieformalne działania edukacyjne w społeczeństwie związane z zagrożeniami kryzysowymi; c) wymiana informacji – przepływ i dystrybucja informacji w społeczeństwie; d) wsparcie społeczne – wsparcie ze strony sąsiedztwa; e) poczucie wspólnoty – poczucie przynależności do społeczeństwa i/lub miejsca; f) zaufanie – do sąsiedztwa i organizacji publicznych; g) improwizacja – kreatywność i innowacyjność społeczna w celu opracowania rozwiązania zwiększającego odporność; h) styl radzenia sobie – umiejętność radzenia sobie ze stresującymi sytuacjami, adaptowania się i radzenia sobie z nimi; i) przywództwo i koordynacja – przywództwo i współpraca w obrębie społeczeństwa; j) skuteczność społeczeństwa – wiara społeczeństwa we własne możliwości wykonywania i kończenia pracy. Susan Cutter i in. podkreślają, że w środowisku naukowym wyklarowała się zgoda co do tego, że odporność to koncepcja wieloaspektowa, która obejmuje: elementy społeczne, ekonomiczne, instytucjonalne, infrastrukturalne, ekologiczne i kapitał społeczny¹².

Unia Europejska jako budowniczy swojej odporności prezentuje ramy koncepcyjne do analizy wzajemnych zależności między ryzykiem, odpornością i wynikami ważnymi dla bezpieczeństwa¹³. Argumentuje przy tym, że: 1) odporność to kluczowy mechanizm zapobiegający załamaniu się rządów i gwałtownym konfliktom w sąsiedztwie UE, umożliwiając jednocześnie skuteczne zarządzanie i pokój; 2) trzy czynniki

⁹ A.H. Kwok *et al.*, *What is 'social resilience'? Perspectives of disaster researchers, emergency management practitioners, and policymakers in New Zealand*, „International Journal of Disaster Risk Reduction” 2016, t. 19, s. 197–211, <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2016.08.013>.

¹⁰ A.M.A. Saja *et al.*, *An inclusive and adaptive framework for measuring social resilience to disasters*, „International Journal of Disaster Risk Reduction” 2018, t. 28, s. 862–873, <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2018.02.004>.

¹¹ S. Khalili, M. Harre, P. Morley, *op. cit.*

¹² S. Cutter, Ch. Burton, Ch. Emrich, *Disaster resilience indicators for benchmarking baseline conditions*, „Journal of Homeland Security and Emergency Management” 2010, t. 7, nr 1, <https://doi.org/10.2202/1547-7355.1732>.

¹³ J. Joseph, A.E. Juncos, *Conceptual politics and resilience-at-work in the European Union*, „Review of International Studies” 2024, t. 50, nr 2, s. 373–392, <https://doi.org/10.1017/S0260210523000463>.

mają newralgiczne znaczenie w budowaniu odporności: a) zaufanie społeczne w społeczeństwach i społecznościach, b) legitymacja (państwowych i niepaństwowych) podmiotów i instytucji sprawujących władzę, c) skuteczne, sprawiedliwe i włączające instytucje zarządzające; 3) podmioty dążące do budowania odporności muszą uwzględnić długoterminowe horyzonty, dogłębną wiedzę lokalną i jasno zaprojektowaną strategię. UE uznaje, że wzmocnienie odporności jest projektem długoterminowym ze względu na wymagane głębokie zmiany społeczne. Odporność społeczności lokalnych i lokalna wiedza o uwarunkowaniach tej odporności jest niezbędna do wspierania odporności unijnych społeczeństw i odpowiedniego wzmacniania wszystkich trzech jej źródeł.

Według National Academy of Sciences (NAS)¹⁴ analiza odporności wymaga zrozumienia, że nie jest ona momentem, w którym zakłócenie powoduje straty, ale procesem działania systemu: przed, w trakcie i po pojawieniu się zagrożenia. W raporcie NAS z 2012 r. na temat odporności na katastrofy odnotowano, że odporność obejmuje sposób, w jaki system planuje, przygotowuje się, wytrzymuje, absorbuje, odzyskuje siły i dostosowuje się do różnych zakłóceń i zagrożeń. W tym podejściu odporność systemu to stale zmieniająca się cecha, w wyniku której podstawowe funkcje systemu ciągle się zmieniają, aby stawić czoła zagrożeniom. Badania odporności wymagają właściwego doboru opisujących ją elementów składowych, aby można było je przeprowadzić w sposób przejrzysty, a wyniki – łatwo zastosować w praktyce. Do oceny odporności zgodnie z zaleceniami NAS stosuje się podejście oparte na macyry odporności, które pomaga stronom, decydującym, zespołom reagowania kryzysowego, zarówno na poziomie lokalnym, jak i regionalnym, w osiągnięciu odporności poprzez m.in. wykorzystanie podejścia systemowego do odporności, niezbędnego do zrozumienia złożonych zdarzeń kryzysowych i ograniczenia ich wpływu. Macyry odporności to macierz o wymiarach 4x4. Oś Y zawiera główne elementy składowe dowolnego systemu zlokalizowane w domenach odporności: fizycznej, informacyjnej, poznawczej, społecznej, a oś X przedstawia etapy zarządzania odpornością w kontekście zdarzenia kryzysowego obejmujące: przygotowywanie się, absorbowanie zagrożenia, odzyskiwanie zdolności do funkcjonowania, przystosowanie się do nowych wymagań. Szesnaście komórek macyry daje podstawowy opis czynników wpływających na działania systemu podczas zdarzenia niepożądanego. Macyry odporności nie definiuje konkretnych metryk ani atrybutów, których należy użyć, ale podaje wytyczne dotyczące wyboru odpowiednich czynników, w celu ich oceny z perspektywy odporności systemu. Na przykład komórka „informacje – odzyskiwanie zdolności”, pozwala określić funkcjonalność systemu w zakresie gromadzenia (monitorowania i wykrywania) oraz udostępniania (analizowania i rozpowszechniania) informacji, które ułatwią odzyskanie zdolności do funkcjonowania. Odporność ocenia się,

¹⁴ National Academy of Sciences Committee on Science, Engineering, and Public Policy, *Disaster Resilience: A National Imperative*, The National Academies Press, Washington, DC 2012.

podając w każdej komórce wartość, która podsumowuje zdolność systemu do działania w danej domenie i okresie.

Biorąc pod uwagę ponadgraniczny charakter manipulacji informacjami, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania i Kanada wzywają wszystkie podobnie myślące państwa, zaangażowane w porządek oparty na zasadach, do współpracy w celu identyfikowania i przeciwdziałania takim zagrożeniom¹⁵. Manipulacja informacjami prowadzona przez wrogo nastawione podmioty (państwowe i niepaństwowe) stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego i społecznego, gdyż podważa wartości demokratyczne, prawa człowieka, procesy rządzenia/zarządzania i stabilność polityczną/społeczną. Zapewnienie integralności ekosystemu informacyjnego ma kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa oraz zachowania demokracji. Państwa te optują za wspólnym podejściem do zwalczania zagrożenia manipulacją informacjami. Wskazują, że można to osiągnąć dzięki skoordynowanym, obejmującym całe społeczeństwo rozwiązaniom, uwzględniającym współpracę z ekspertami, niezależnymi mediami i organizacjami wielostronnymi, aby stawić czoła tym ponadnarodowym zagrożeniom dla bezpieczeństwa. W związku z powyższym, Departament Stanu USA proponuje ważne nowe narzędzie: ramy analityczne umożliwiające projektowanie rozwiązań służących przeciwdziałaniu manipulacji informacjami ze strony obcych, wrogo nastawionych podmiotów¹⁶. Zaproponowane koncepcyjne ramy analityczne odporności na zagrożenia dezinformacyjne integrują atrybuty pięciu kluczowych obszarów w celu przeciwdziałania dezinformacjom. Te obszary to:

- 1) strategię i politykę ograniczania zagrożeń dezinformacyjnych ze strony obcych podmiotów – wymaga od państw odejścia od polityk i strategii polegających na monitorowaniu i raportowaniu i przejścia do opracowania i wdrażania strategii przeciwdziałaniu temu zagrożeniu. Te polityki i strategię powinny zapewniać gwarancję wolności wypowiedzi, ochronę grup marginalizowanych, przejrzystość własności mediów oraz zobowiązanie do ochrony wyborów przed szkodliwymi wpływami zagranicznymi;
- 2) wyspecjalizowane struktury i instytucje zarządzające, zapewniające na poziomie krajowym – organizowanie, administrowanie i koordynowanie krajowych wysiłków związanych z różnymi działaniami eliminującymi zagrożenia manipulacją informacjami przez obce podmioty oraz organizowanie zaangażowania międzynarodowego;
- 3) potencjał zdolności ludzkich i środków technicznych – pozwalających budować i rozwijać świadomość zagrożeń, aby skutecznie przeciwdziałać manipulacjom

¹⁵ *Joint Statement from the United States, United Kingdom, and Canada on Countering Foreign Information Manipulation*, U.S. Embassy & Consulates in Canada, 16.02.2024, <https://ca.usembassy.gov/countering-foreign-information-manipulation> [dostęp: 19.12.2024].

¹⁶ *The Framework to Counter Foreign State Information Manipulation*, U.S. Department of State, Fact Sheet, 18.01.2024, <https://www.state.gov/the-framework-to-counter-foreign-state-information-manipulation> [dostęp: 19.12.2024].

informacjami przez wrogie podmioty. Budowanie skutecznych zdolności obejmuje inwestowanie w cyfrowe narzędzia bezpieczeństwa, które mogą wykrywać manipulację informacjami przez państwa obce i zapewniać interoperacyjność między partnerami rządowymi pracującymi nad przeciwdziałaniem temu zagrożeniu;

- 4) społeczeństwo obywatelskie, niezależne media i środowisko akademickie – mogą odegrać zasadniczą rolę w informowaniu i wspieraniu inicjatyw kierowanych przez rząd, mających na celu przeciwdziałanie manipulacjom informacjami przez obce podmioty. Takie przeciwdziałanie jest najskuteczniejsze, gdy rządy chronią i wspierają rolę niezależnych mediów, promują niezależne sprawdzanie faktów oraz umiejętność korzystania z mediów i technologii cyfrowych, a także chętnie przyjmują poparcie opinii publicznej w tej kwestii;
- 5) zaangażowanie wielostronne – podejścia wykorzystujące współpracę międzynarodową do przeciwdziałania manipulacjom informacjami ze strony obcych podmiotów i budowania odporności na nie; niezbędne do łagodzenia niedoborów informacji i budowania zdolności związanych z zapewnieniem wiarygodności informacyjnej.

W dokumentach tych stwierdza się, że szeroka koalicja partnerów o podobnych poglądach jest kluczem do skutecznego przeciwdziałania manipulacjom informacjami, ponieważ każdy kraj ma do zaoferowania inne mocne strony, możliwości i zasoby. Wzywa się też państwa partnerskie, zaangażowane w promowanie otwartego i opartego na faktach środowiska informacyjnego, wolnego od manipulacji informacjami, do poparcia kluczowych obszarów działań zawartych w wyżej przedstawionych Ramach i rozpoczęcia prac na rzecz skoordynowanego podejścia do tego ponadnarodowego zagrożenia.

Ramy analityczne jako narzędzie badania i doskonalenia społecznej odporności

Wykorzystanie odporności jako cennego narzędzia koncepcyjnego i praktycznego może pomóc lepiej zrozumieć, rozpoznać i zastosować rozwiązania poprawiające gotowość lokalnych społecznych środowisk do reagowania na sytuacje kryzysowe. Dlatego potrzebne są nowe, powszechnie rozumiane narzędzia koncepcyjne i operacyjne, pomagające mieszkańcom zrozumieć i budować swoją odporność – jako zdolność do kształtowania w danym środowisku opcji i ścieżek lokalnego rozwoju. W szczególności potrzebne jest lepsze zrozumienie mechanizmów, dzięki którym wyłaniają się i kształtują ścieżki trwałości, adaptacji i/lub transformacji. Takim narzędziem są ramy analityczne pojmowane jako schematy porządkujące rzeczywistość i narzucające/sugerujące sposób jej postrzegania i rozumienia. Można je odnaleźć w trzech różnych miejscach procesu odpornościowego, gdzie porządkują

układy czynników warunkujących jednostkowe i społeczne: 1) zdolności absorpcyjne prowadzące do trwałości, 2) zdolności adaptacyjne prowadzące do stopniowych dostosowań i radzenia sobie z zagrożeniem kryzysowym oraz 3) zdolności transformacyjne prowadzące do rekonfiguracji strukturalnych, przy jednoczesnym zachowaniu kluczowych elementów struktury, funkcji i tożsamości¹⁷. Tworząc ramy, przyjmuje się, z jednej strony, że każdy układ ramowych czynników generuje u interpretatora odporności inne jego rozumienie. Stąd odporności nadawane jest inne znaczenie, inaczej widzi się możliwości jej rozwijania, nadaje się jej różne wartości. Z drugiej – widzimy, że odporność ma określony potencjał sprawczy, jeżeli chodzi o absorbowanie zagrożenia, adaptowanie się czy transformację, a co za tym idzie, określa nastawienia, kształtuje postawy i motywy związane z jej rozwojem. Poglębia się więc przekonanie o tym, że współlistnienie wielu różnych ram analitycznych odporności wśród mieszkańców danej społeczności tworzy układy skomplikowanych powiązań i skutkuje występowaniem zróżnicowanej, chaotycznej całości, którą trudno jest potraktować jako ramę wyjaśniającą odporność społeczności lokalnej¹⁸. Wielu badaczy społecznej odporności wskazuje, że dotychczasowy dowolny sposób projektowania badań nad odpornością skutkuje epistemologiczną i metodologiczną niespójnością, powodującą dwuznaczność wyników i wypływających z nich wniosków. Sytuacja taka podsyca twierdzenia, że odporność jako koncepcja teoretyczna jest słabo dopracowana. Wskazują oni, że badania odporności muszą uwzględniać: a) narażenie na ryzyko (istotne w różnych kontekstach); b) czynniki i procesy chroniące (zasoby wewnętrzne i zewnętrzne związane ze społeczną odpornością); c) pożądane wyniki ważne dla bezpieczeństwa (oczekiwane przez zainteresowane strony, rozważane w różnych kulturach i kontekstach). Taki, trzyczęściowy model badań nad odpornością, który jest obecnie zalecany przez badaczy odporności, może stawać się dobrą praktyką badawczą i rozwiązać problem dwuznaczności definicyjnej i metodologicznej, która jest słabą stroną badań odporności. Dbałość o wszystkie trzy wymiary zwiększa zarówno trafność empiryczną badań nad odpornością społeczności lokalnej (w paradygmacie badań ilościowych), jak i fenomenologiczną wiarygodność (w badaniach jakościowych).

Wyzwania stojące przed analitykami odporności dotyczą: 1) dostępu do jakościowego i/lub ilościowego zbioru danych, mającego jasne i niepodważalne powiązanie z projektem dotyczącym ryzyka i odporności, z wyraźnym powiązaniem z różnymi niekorzystnymi zdarzeniami oraz wykorzystywaną infrastrukturą; 2) podejścia do przetwarzania takich danych w naukowo uzasadniony sposób; 3) ustalonego z góry pojęcia sukcesu i/lub porażki odporności; 4) rozważenia zmian

¹⁷ L.J. Haider *et al.*, *Rethinking resilience and development: A coevolutionary perspective*, „Ambio” 2021, t. 50, s. 1304–1312, <https://doi.org/10.1007/s13280-020-01485-8>.

¹⁸ Zob. R.M. Entman, *Framing: Towards clarification of a fractured paradigm*, „Journal of Communication” 1993, t. 43, nr 4, s. 52–53.

w czasie, które mogą wzmocnić lub osłabić odporność systemu, w kontekście różnych czynników, w tym tych, które są wysoce mało prawdopodobne, choć szczególnie istotne.

Poznawcze aspekty tworzenia ram analitycznych społecznej odporności na zagrożenia kryzysowe

Coraz częściej przyjmuje się, że rozwijanie społecznej odporności należy wiązać ze sztuką widzenia społecznej złożoności, co przenosi punkt ciężkości na to, co lokalne i na „problemy u źródła”. Ten sposób myślenia zakłada, że społeczności posiadają zdolności i strategie radzenia sobie z zagrożeniami kryzysowymi, które można i należy dostosowywać do występujących w terenie problemów. Oznacza to, że odporność polega bardziej na zrozumieniu i rozwijaniu praktyk lokalnych, samowystarczalnych i samoorganizujących się, a nie na przyjmowaniu odgórnych technik modernizacyjnych. Argumentem przemawiającym za takim podejściem jest przeświadczenie, że tego, co globalne w złożonym i nieprzewidywalnym świecie, nie można zrozumieć i zarządzać nim bez tego, co lokalne. To ludzie w społecznościach, w ich różnorodności i wielorakich wewnętrznych i wzajemnych relacjach, są tymi, którzy decydują o swojej odporności. Przenosząc zainteresowanie z poziomu ogólnego na lokalny, badacze odporności stawiają w centrum analizy społeczność i koncentrują uwagę na komponentach odporności, które z perspektywy społecznej złożoności tworzą ramy analityczne złożone z szeregu pojęć i relacji między tymi pojęciami, wyjaśniające specyfikę odporności różnych grup społecznościowych. Ramy analityczne można powiązać z różnymi kategoriami czynników odpornościowych charakteryzujących społeczność. Są to m.in.¹⁹:

- 1) postrzeganie ryzyka: społeczność posiada zdolność oceny, zarządzania i monitorowania ryzyka i dotkliwości zagrożeń kryzysowych, może uczyć się nowych umiejętności i opierać się na wcześniejszych doświadczeniach;
- 2) zorganizowanie i odpowiedzialność: posiada zdolność identyfikowania problemów, ustalania priorytetów oraz podejmowania działań związanych z zagrożeniami; ludzie są odpowiedzialni za siebie, rodzinę i szerszą społeczność w zakresie przygotowania i zapobiegania zagrożeniom kryzysowym,

¹⁹ Zob. M. Ungar, *Systemic resilience: principles and processes for a science of change in contexts of adversity*, „Ecology and Society” 2018, t. 23, nr 4: 34, <https://doi.org/10.5751/ES-10385-230434>; *Characteristics of a Safe and Resilient Community. Community Based Disaster Risk Reduction Study*, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Geneva 2012, <https://www.ifrc.org/media/13788> [dostęp: 19.12.2024]; Z. Wang *et al.*, *Place attachment and household disaster preparedness: Examining the mediation role of self-efficacy*, „International Journal of Environmental Research and Public Health” 2021, t. 18, nr 11: 5565, <https://doi.org/10.3390/ijerph18115565>.

- 3) zabezpieczenie wsparcia w zakresie gotowości: utrzymuje relacje z różnymi podmiotami, które zapewniają wsparcie, dostarczają towary i usługi, jest gotowa do działań, które należy podjąć, aby przygotować się na zagrożenia kryzysowe;
- 4) zarządzanie zasobami infrastrukturalnymi i przyrodniczymi: posiada silną miejską infrastrukturę oraz ma zdolności jej ochrony, jak też ochrony zasobów przyrodniczych;
- 5) zaufanie: dysponuje wiarygodnymi i terminowymi informacjami na temat zagrożeń kryzysowych i gotowości do działania, dostarczanych przez media, agencje rządowe i samorządowe i inne źródła spoza społeczności.

Rozważać je należy w kontekstach: 1) odporności jednostki; 2) odporności społeczności; 3) odporności instytucjonalnej; 4) rozwoju odporności. Ramy takie będą definiowane i badane w odniesieniu do różnych poziomów i kontekstów. Wyniki badań umożliwią przedstawienie odporności jako synergii: 1) zdolności absorbowania zagrożenia, zwiększającej jednostkową i społeczną trwałość; 2) zdolności adaptowania się, prowadzącej do stopniowych dostosowań i radzenia sobie z zagrożeniem kryzysowym; 3) zdolności transformowania się, umożliwiającej rekonfigurację strukturalną, przy jednoczesnym zachowaniu kluczowych elementów struktury, funkcji i tożsamości.

Praktyka tworzenia ram odporności to proces etapowy. Pierwszy etap to opracowanie, na podstawie szeroko zakrojonego przeglądu prac naukowo-badawczych, wstępnych ram analitycznych odporności, odpowiadających specyfice społeczności lokalnej. Wyniki literaturowego przeglądu, w pierwszym kroku, pozwalają na dobór kluczowych wymiarów (zmiennych), następnie ich scharakteryzowanie i zdefiniowanie w kontekście pomiaru społecznej odporności na zagrożenia kryzysowe²⁰. Krok drugi to opracowanie wstępnej listy wskaźników (stanowiących źródło obiektywnej informacji zwrotnej) przypisanych poszczególnym czynnikom charakteryzującym dany wymiar ramy. Krok trzeci to interpretacja ramy (jej wymiarów i wskaźników), wykorzystująca wiedzę, doświadczenia, opinie i spostrzeżenia ekspertów oraz przedstawicieli zainteresowanych stron wywodzących się z lokalnej społeczności. Interpretacja polega na uzgodnionym opisie poszczególnych wymiarów i charakteryzujących je czynników i ich właściwości w kontekście odporności lokalnej społeczności. Uzgodnienie opisu wymaga osiągnięcia pomiędzy ekspertami oraz przedstawicielami społeczności konsensusu co do: a) kluczowych czynników odporności i związanych z nimi wskaźników oraz b) przypisania wag każdemu wskaźnikowi. Określanie wstępnych ram analitycznych społecznej odporności

²⁰ Zob. Building Resilience Amongst Communities in Europe (emBRACE), Final Report Summary, Universite Catholique de Louvain, Belgium 2011–2015, <https://cordis.europa.eu/project/id/283201/reporting> [dostęp: 19.12.2024]; L. Ciccotti *et al.*, *Building indicators of community resilience to disasters in Brazil: A participatory approach*, „Ambiente & Sociedade” 2020, t. 23, <https://www.scielo.br/j/asoc/a/b3mhGHX5bvVH5zCnmnecg6nn/?lang=en&format=pdf> [dostęp: 19.12.2024]; S. Cutter, Ch. Burton, Ch. Emrich, *op. cit.*

oparte jest głównie na jakościowym podejściu do gromadzenia informacji. Ma ono na celu uwzględnienie eksperckiej wiedzy i doświadczeń ujmowanych w różnych perspektywach poznawczych oraz ocen odporności dokonanych przez przedstawicieli społeczności, dla uchwycenia ich punktów widzenia w kontekście doboru i powiązań czynników składających się na ramę analityczną odporności. Drugi etap to weryfikacja operacyjnej przydatności wstępnie opracowanych ram analitycznych odporności w warunkach funkcjonowania danej społeczności i w odniesieniu do zagrożeń kryzysowych. Weryfikacja polega na zidentyfikowaniu luk w ramach analitycznych i ich informacyjnym uzupełnieniu czy doprecyzowaniu. Testowanie ram i ich osadzenie w różnych kontekstach wymaga terenowych prac badawczych wykorzystujących podejście badawcze zarówno dedukcyjne, jak i indukcyjne. Stosowane techniki badawcze to: rozmowy z przedstawicielami społeczności, mapowanie infrastruktury, mapowanie lokalnych relacji, analiza interesariuszy, analiza SWOT, analiza procesów grupowych, ocena podatności na zagrożenia. Zgromadzone informacje ilościowe i jakościowe dotyczące różnych czynników odporności, postrzeganych w różnych sytuacyjnych kontekstach, np. przestrzennym, demograficznym, kulturowym czy związanym z konkretnym zagrożeniem kryzysowym, pozwolą zidentyfikować i ocenić źródła mocy i słabości społecznej odporności na dane sytuacje kryzysowe. Posłużą identyfikacji i skuteczniejszej analizie aktywów i potrzeb społeczności, ustaleniu możliwości i sposobów ulepszeń oraz wewnętrznych i zewnętrznych możliwości rozwoju społeczności w obszarze zarządzania katastrofami. Ramy analityczne odporności to narzędzie pozwalające w kolejnych iteracjach identyfikować te elementy społecznej odporności, które są lub mogą być mocnymi słabymi społeczności, oraz tak przeformułowywać i dostosowywać te ramy, żeby precyzyjniej pasowały do rzeczywistych warunków kształtujących odporność danej społeczności²¹.

Etap trzeci to zespołowe opracowanie strategii rozwijania społecznej odporności. Ustalenie celów i zadań, określenie sposobów ich osiągnięcia oraz przygotowanie planów działania. Uczestnicy procesu ustalania planów rozwijania odporności kierować powinni się pewnymi kryteriami, z których dwa są szczególnie ważne. Po pierwsze, niezależnie od rodzaju gromadzonych danych (jakościowe, ilościowe lub połączenie obu), zbiór danych musi mieć jasne i niepodważalne powiązanie z projektem dotyczącym odporności. Po drugie, kluczowym krokiem w przeprowadzaniu klasyfikacji odporności jest narzucenie z góry określonych koncepcji sukcesu lub porażki systemu²².

²¹ R.L. Pfefferbaum *et al.*, *Assessing community resilience: A CART survey application in an impoverished urban community*, „Disaster Health” 2016, t. 3, nr 2, s. 45–56, <https://doi.org/10.1080/021665044.2016.1189068>.

²² *Resilience Strategies and Approaches to Contain Systemic Threats*, Organisation for Economic Cooperation and Development, SG/NAEC(2019)5, s. 3, [https://one.oecd.org/document/SG/NAEC\(2019\)5/en/pdf](https://one.oecd.org/document/SG/NAEC(2019)5/en/pdf) [dostęp: 19.12.2024].

Podejścia badawcze znajdujące zastosowanie do określania ram analitycznych odporności to podejścia: ilościowe i jakościowe, opierające się na wiedzy i doświadczeniach ekspertów i lokalnych interesariuszy. Podejście obiektywne odnosi się do tych wymiarów i cech odporności, które są niezależne od oceny podmiotu. Narzędziami pomiarowymi są tu kwestionariusze ankiet służące zgromadzeniu informacji dotyczących kluczowych czynników odporności dla określonych dziedzin aktywności budującej odporność społeczności lokalnej. Podejście subiektywne ma na celu uwzględnienie perspektyw i ocen samych osób badanych, uchwycenie ich względnych punktów widzenia i zrozumienie różnych grup interesariuszy. Narzędziami pomiarowymi są tu kwestionariusze wywiadów koncentrujące uwagę na samoocenach jednostek dotyczących zdolności do przeciwdziałania zagrożeniu, jakimi dysponują środowiska społeczne. Podejście to opiera się w dużym stopniu na doświadczeniach, spostrzeżeniach, osądach i preferencjach interesariuszy i zapewnia głębszy wgląd i zrozumienie podstawowych kwestii związanych z odpornością, poprzez zapewnienie kontekstu i reprezentacji głosom płynącym z lokalnych środowisk.

Podsumowanie

Wszystkie organizacje wymagają pewnego poziomu odporności, aby funkcjonować, a poziom ten zmienia się w zależności od potrzeb i stopnia znaczenia, jakie te organizacje mają dla współczesnego społeczeństwa. W przypadku kryzysowych zmian warunków sytuacyjnych i środowiskowych lub wystąpienia nagłych zakłóceń, brak właściwej odporności może sprawić, że jednostka, gospodarstwo domowe, firma, administracja publiczna lub inna organizacja nie będzie w stanie poradzić sobie ze stratami i zapewnić właściwego przebiegu swoich podstawowych funkcji. Projektowaniu ram analitycznych odporności służących poprawie jednostkowej i społecznej gotowości reagowania na katastrofy sprzyja rosnące przekonanie, że zrównoważenie efektywności i odporności w każdej organizacji jest kwestią jej przetrwania. Funkcje krytyczne tych organizacji muszą być utrzymywane powyżej podstawowego poziomu potrzeb, aby zapewnić, że zakłócenie w jednym obszarze nie kaskaduje na wiele innych – nie pogorsza i nie zakłóca ich funkcjonowania. Ze swej natury podejścia do badania i rozwijania społecznej odporności są trudne. To sprawia, że konieczne staje się omawianie zalet i wad różnych badawczych i organizacyjnych podejść do praktyki odporności. Ważne też jest dzielenie się wiedzą i doświadczeniami o tym, jak różne metody działania funkcjonują w tej rozwijającej się dziedzinie. Właściwe stosowanie tych metod przełożyć się może na poprawę odporności, czyniąc wiele dobrego, ponieważ umożliwiają one gromadzenie informacji o złożonych i niepewnych uwarunkowaniach wpływających na analizę odporności i podejmowanie decyzji. Metody te zapewnić mogą pewne metodologiczne struktury, podzielane przez lokalnych interesariuszy, porządkujące i organizujące przedsięwzięcia

w obszarze zarządzania bezpieczeństwem. Powyższy tekst uwidacznia, że w dziedzinie odporności pojawiło się wiele różnych podejść – i będą pojawiać się nowe, w miarę jak coraz więcej dyscyplin zacznie wykorzystywać myślenie oparte na odporności. To sprawia, że pełna standaryzacja metod jest mało prawdopodobna, ale lokalne rozumienie i standaryzacja tych metod może znacząco usprawnić różnorakie przedsięwzięcia związane z bezpieczeństwem, włączające lokalne społeczności. Może to też otworzyć drzwi do uwspólniania tych lokalnych koncepcji analizy odporności i łączenia wysiłków różnych grup społecznych, ponad podziałami ideologicznymi i teoretycznymi²³.

Bibliografia

- Adger W.N., *Social and ecological resilience: Are they related?*, „Progress in Human Geography” 2000, t. 24, nr 3, s. 347–364, <https://doi.org/10.1191/030913200701540465>.
- Building Resilience Amongst Communities in Europe (emBRACE), Final Report Summary, Universite Catholique de Louvain, Belgium 2011–2015, <https://cordis.europa.eu/project/id/283201/reporting> [dostęp: 19.12.2024].
- Characteristics of a Disaster-resilient Community A Guidance Note*, John Twigg for the DFID Disaster Risk Reduction Interagency Coordination Group, 2007, https://mitigation.eeri.org/files/disaster_resilient_community.pdf [dostęp: 19.12.2024].
- Ciccotti L., Rodrigues A.C., Gimenez Boscov M.E., Risso Günther W.M., *Building indicators of community resilience to disasters in Brazil: A participatory approach*, „Ambiente & Sociedade” 2020, t. 23, <https://www.scielo.br/j/asoc/a/b3mhGHX5bvVH5zCnmncg6nn/?lang=en&format=pdf> [dostęp: 19.12.2024].
- Community Resilience Assessment Tool*, American Red Cross, 2013, https://preparecenter.org/sites/default/files/rita_baseline_methodology_for_community_resilience_guide.pdf [dostęp: 19.12.2024].
- Cutter S., Burton Ch., Emrich Ch., *Disaster resilience indicators for benchmarking baseline conditions*, „Journal of Homeland Security and Emergency Management” 2010, t. 7, nr 1, <https://doi.org/10.2202/1547-7355.1732>.
- Disaster Preparedness for Effective Response: Guidance and Indicator Package for Implementing Priority Five of the Hyogo Framework*, United Nations, New York – Geneva 2008, https://www.preventionweb.net/files/2909_Disasterpreparednessforeffectiveresponse.pdf [dostęp: 19.12.2024].
- Entman R.M., *Framing: Towards clarification of a fractured paradigm*, „Journal of Communication” 1993, t. 43, nr 4, s. 51–58.
- Haider L.J., Schlüter M., Folke C., Reyers B., *Rethinking resilience and development: A coevolutionary perspective*, „Ambio” 2021, t. 50, s. 1304–1312, <https://doi.org/10.1007/s13280-020-01485-8>.
- Joint Statement from the United States, United Kingdom, and Canada on Countering Foreign Information Manipulation*, U.S. Embassy & Consulates in Canada, 16.02.2024, <https://ca.usembassy.gov/countering-foreign-information-manipulation/> [dostęp: 19.12.2024].

²³ *Resilience Strategies and Approaches...*, *op. cit.*, s. 31.

- Joseph J., Juncos A.E., *Conceptual politics and resilience-at-work in the European Union*, „Review of International Studies” 2024, t. 50, nr 2, s. 373–392, <https://doi.org/10.1017/S0260210523000463>.
- Khalili S., Harre M., Morley P., *A temporal framework of social resilience indicators of communities to flood, case studies: Wagga Wagga and Kempsey, NSW, Australia*, „International Journal of Disaster Risk Reduction” 2015, t. 13, s. 248–254, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2212420915300248> [dostęp: 19.12.2024].
- Kwok A.H., Doyle E.E., Becker J., Johnston D., Paton D., *What is ‘social resilience’? Perspectives of disaster researchers, emergency management practitioners, and policymakers in New Zealand*, „International Journal of Disaster Risk Reduction” 2016, t. 19, s. 197–211, <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2016.08.013>.
- Maguire B., Hagan P., *Disasters and communities: Understanding social resilience*, „Australian Journal of Emergency Management” 2007, t. 22, nr 2, s. 16–20, https://www.researchgate.net/publication/27257187_Disasters_and_Communities_Understanding_Social_Resilience [dostęp: 19.12.2024].
- National Academy of Sciences Committee on Science, Engineering, and Public Policy, *Disaster Resilience: A National Imperative*, The National Academies Press, Washington, DC 2012.
- Pfefferbaum R.L., Pfefferbaum B., Zhao Y.D., Van Horn R.L., McCarter G.S., Leonard M.B., *Assessing community resilience: A CART survey application in an impoverished urban community*, „Disaster Health” 2016, t. 3, nr 2, s. 45–56, <https://doi.org/10.1080/21665044.2016.1189068>.
- Resilience*, [hasło w:] *The Sendai Framework Terminology on Disaster Risk Reduction*, United Nations Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR), 2017, <https://www.undrr.org/terminology/resilience> [dostęp: 19.12.2024].
- Resilience Strategies and Approaches to Contain Systemic Threats*, Organisation for Economic Co-operation and Development, SG/NAEC(2019)5, [https://one.oecd.org/document/SG/NAEC\(2019\)5/en/pdf](https://one.oecd.org/document/SG/NAEC(2019)5/en/pdf) [dostęp: 19.12.2024].
- The role of science, technology and innovation in building resilient communities, including through the contribution of citizen science. Report of the Secretary-General*, Commission on Science and Technology for Development, Twenty-second session, Geneva, 13–17 May 2019, E/CN.16/2019/3, https://unctad.org/system/files/official-document/ecn162019d3_en.pdf [dostęp: 19.12.2024].
- Saja A.M.A., Teo M., Goonetilleke A., Ziyath A.M., *An inclusive and adaptive framework for measuring social resilience to disasters*, „International Journal of Disaster Risk Reduction” 2018, t. 28, s. 862–873, <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2018.02.004>.
- Ungar M., *Systemic resilience: principles and processes for a science of change in contexts of adversity*, „Ecology and Society” 2018, t. 23, nr 4: 34, <https://doi.org/10.5751/ES-10385-230434>.
- UNISDR terminology on disaster risk reduction*, United Nations International Strategy for Disaster Reduction, Geneva 2009, https://www.unisdr.org/files/7817_UNISDRTerminologyEnglish.pdf [dostęp: 19.12.2024].
- Wang Z., Han Z., Liu L., Yu S., *Place attachment and household disaster preparedness: Examining the mediation role of self-efficacy*, „International Journal of Environmental Research and Public Health” 2021, t. 18, nr 11: 5565, <https://doi.org/10.3390/ijerph18115565>.

Uwarunkowania zarządczego podejścia do społecznej odporności na zagrożenia kryzysowe

Streszczenie

Społeczna odporność to zdolność grup, społeczności i społeczeństw do radzenia sobie z kryzysami i pozytywnego wychodzenia z nich poprzez skuteczne reagowanie na nie. W artykule dokonano przeglądu wieloaspektowej natury odporności społecznej. Podkreślono, że grupy społeczne w obrębie społeczności różnią się pod względem poziomu odporności i są zróżnicowane wobec zagrożeń, na które są odporne. Omówiono istotę i znaczenie społecznej odporności dla bezpieczeństwa. Dokonano charakterystyki podejść do budowania społecznej odporności na zagrożenia. Przedstawiono argumenty za badaniem i stosowaniem ram analitycznych jako narzędzi badania i doskonalenia społecznej odporności.

Słowa kluczowe: odporność, społeczna odporność na zagrożenia kryzysowe, ramy analityczne odporności

Determinants of the managerial approach to social resilience to crisis threats

Abstract

Social resilience is the ability of groups, communities and societies to cope with crises and recover positively from them by responding to them effectively. This article reviews the multifaceted nature of social resilience. It was highlighted that social groups within communities vary in their level of resilience and are differentiated against the threats to which they are resilient. The essence and importance of social resilience for security is discussed. Approaches to building social resilience to threats are characterized. Arguments are presented for the study and use of analytical frameworks as tools for testing and improving social resilience

Keywords: resilience, social resilience to crisis threats, analytical framework of resilience

